

Blade

til

Fattigkommissionerne

ved

Gilert Sundt.

II.

Følgeskrift til Schemaet om Fattigvæsenet for Aaret 1867.

Udgivet efter offentlig Foranstaltning.

~~~~~

Christiania.

Forlagt af S. Chr. Abelssted.

—
1868.

I. Angaaende Aarsberetningen for 1866.

Da jeg skrev mit første Hefte „Blade til Fattigkommissionerne“, ifjor ved denne Tid eller i Januar 1867, og da jeg derved havde for Die, at Hestet skulde ledsage det Schema, som netop blev udsendt til Indhentelse af Opgaver om Fattigvæsnets for 1866, yttrede jeg Dnsse og Haab om, at samme Opgaver skulde indkomme saaledes i betids, at den Aarsberetning, som skulde udarbejdes efter dem, kunde være færdig trykt og omsendt til Fattigkommissionerne, inden de fik Schemaet for 1867 at udfylde.

Derved var det to Ting, som stod mig for. — Først nærede jeg den Forestilling, at naar Fattigbestyrelserne fik i sin Haand et Værk, som viste, hvorledes der var gjort omhyggelig Brug af de indkrævede Opgaver, saa skulde de finde sig mere opmuntrede og skyndede til at meddele de Opgaver, som skulde kræves for det næste Aar, eller jeg mente, at naar det gik Slag i Slag med udfyldte Schemaer og trykte Beretninger, saa skulde Sagen komme til at staa saaledes i Bevidstheden, at ikke blot Fattigbestyrelserne have at yde Tid og Arbejde for at tjene Statistikken, men at meget mere Fattigstatistikken kan og skal tjene disse Bestyrelser under deres egentlige Gjerning, under Bestræbelserne for at løse deres egentlige Opgave. — Dernæst tænkte jeg paa dette, at først ved at bearbejde en Aargang af statistiske Opgaver eller hine schematiske Indberetninger for 1866 vilde jeg saa ret Skjøn paa, hvorledes det Schema burde være indrettet, som skulde sendes ud for at indhente Opgaverne for 1867. I forrige Hefte talte jeg om et

Hoved=Stykke i det gamle Schema, som bestemt syntes mig at maatte være uheldigt indrettet, saa desformodt den samlede Opgave om hele Rigets Fattigvæsen for samme Stykkes Bedkommende blev vildledende istedetfor oplysende; men her var altsaa et Exempel paa Feil, som maatte rettes paa i Schemaet for Fremtiden, og for nu ikke at komme til at sætte nye Feil istedet var det jo ønskeligt at have et Aarsarbeides Erfaring for sig.

Men jeg har lidt en Stuffelse her, og jeg har da heller ikke kunnet holde mit Ord om, at Aarsberetningen for 1866 skulde blive saa tidlig færdig. En stor Mængde af de udfyldte Schemaer kom ind altfor længe efter den paaregnede Tid, og endnu i denne Stund gaar det ikke vel an at afslutte Opgjøret og lægge sidste Haand paa Bearbejdelsen, da det staar paa manglende Indberetninger fra noget over 20 Fattigdistrikter, henhørende til 10 forskjellige Amter.

Dette omtaler jeg her for at sige, at naar jeg alligevel har foreslaaet Forandringer i det nye Schema — og dette mit Forslag er i alt Væsentligt blevet antaget af Kirke=Departementet, som lader Schemaet udgaa —, saa har jeg ikke kunnet gjøre det med den Erfaringens Tryghed og Tilfredshed, som jeg gjerne vilde haat med mig i denne Sag.

II. Schemaet for 1867.

Som hele dette Hefte kun lidet egner sig til at cirkulere mellem Fattigkommissionernes Medlemmer (det omhandler jo ikke selve Fattigvæsnet, men kun Forarbejderne til Oplysning om Fattigvæsnet), saa tør nærværende Kapitel i Særdeleshed ikke gjøre Regning paa at blive læst af Andre end de Mænd, som have med Besvarelsen af Schemaets Spørgsmaal at gjøre.

Jeg ønsker at gjøre opmærksom paa, hvori dette Schema adskiller sig fra de tidligere, samt anbefale det ved at fremhæve de Fordele, som jeg haaber skulle vindes ved de indførte Forandringer.

I de tidligere Aar, alt fra 1850 af, blev Schemaet sendt uden videre til Fattigkommissionerne. For 1866 blev det sendt til Formandskaberne, med den Bestemmelse, at en Del skulde besvares ved Fattigkommissionernes Ordførere og Resten efter nærmere indbyrdes Aftale enten ved dem eller ved Formandskabs-Ordførerne. Schemaet for 1867 derimod vil allerede under Trykningen blive delt i to Dele, eller der vil blive trykt to særskilte Schemaer, det ene for Fattigkommissionerne, det andet for Formandskaberne. Alle Spørgsmaal ere ordnede ind under 7 Grupper eller Bogst. A til G, og af disse ere nogle opstillede paa det Schema, som sendes til Fattigkommissionerne, de andre derimod paa det, som det tilfalder Formandskaberne at besvare. Ved denne Deling er dog fornødent Hensyn taget til de særegne Forholde ved saadanne Bærker og Brug, som have særskilt Fattigvæsen, og hvor Bestyrelsen har baade den egentlige Fattigkommissions og Formandskabets Andel i Arbejdet.

Men paa samme Tid som at der paa den Maade er kommet to Schemaer istedetfor et, er der tillige indført en Forandring, som paa en vis Maade gaar i modsat Retning. Der kan siges at være tre forskjellige Slags Fattig-Distrikter, nemlig i Byer, paa Landet, og endelig ved de nys nævnte Bærker og Brug, og uagtet det jo hele Tiden har været Meningen at indsamle væsentlig det samme Slags Oplysninger fra alle Fattig-Distrikterne, har man dog hidtil brugt at udfærdige Schemaet ikke saa ganske lidet anderledes for hvert Slags Distrikter, saa det maatte trykkes i tre forskjellige Former. Dette forarsagede altid nogen forøget Uleilighed ved Schemaernes Omsendelse, og især faldt det ubekvemt at faa Oversigt over hele Rigets Fattigvæsen, naar der blev opgjort en særskilt og ikke ganske ligeartet Tælling for de tre Slags Fattig-Distrikter. Dette er nu forandret saaledes, at der er opstillet samme Række af Spørgsmaal for alle Distrikter, og det samme Dobbeltschema (med en Afdeling for Fattigkommissionerne og en for Formandskaberne) bliver sendt til dem alle.

Jeg gaar nu over til at give en Oversigt over Planen med hine 7 Grupper af Spørgsmaal.

1. Schemaet til Fattigkommissionerne.

A. Fattigdistriktets Navn og Omfang.

Hidtil har det været hel vanskeligt at komme paa det Rene med, hvilke og hvor mange Fattigdistrikter vi have at gjøre med; de indsendte Marsopgaver have ikke altid indeholdt tilstrækkelige Oplysninger derom; det kan hede i et udfyldt Schema, at det gjælder for det og det Fattigdistrikt, men Navnet kan passe baade paa et helt Præstegjeld og paa et enkelt Sogn af samme (Hovedsognet), uden at det kan sees, hvilket af de to der er ment; eller Navnet i Overskriften kan betegne en By, men der er ikke tilføiet Oplysning om, hvorvidt et Stykke Landdistrikt, som i gæstlig Henseende er forenet med Byen, hører Fattigdistriktet til eller ikke.

Man vil forstaa, at naar Besvarelsen til denne Bogst. A er meddelt for Rigets Fattigdistrikter et Aar eller to, saa vil Spørgsmaalet kunne falde bort for Fremtiden og Schemaet altsaa forfortes for saa vidt, kun at der sørges for, at indtrædende Forandringer til enhver Tid blive indberettede.

B. Om Fattigkommissionens Sammensætning og Arbeide.

Alle tænke paa, hvad Fattigvæsnet koster i Penge; sjeldnere tænkes der paa, hvad det kræver af mange Medborgeres Tid og Arbeide.

Hidtil har man ved Talen om disse Ting ikke engang seet Opgave over, hvor mange Fattigdistrikter og Fattigkommissioner der er i Landet, end sige, hvor mange af Landets Borgere der have at bære Byrden af Fattigvæsnets Ombud.

Dette sidste Tal maa gaa op i Tusinder, jeg mener, det skal gjøre Indtryk, om vi saa det at se, og det forekommer mig kun at være en Skyldighed mod disse Mænd, at Almenheden faar Die for Betydenheden af det samlede Arbeide, som de yde i Samfundets Tjeneste.

Synes det nærgaaende eller ørkesløst, at der ogsaa er spurgt om, hvem der er Fattigkommissionens valgte Formand? Men det er en af Forandringerne i den sidste Fattiglov — og kanske en af de mest betegnende —, at Præsten ikke længer er selvskreven Ordfører paa Landet, og netop som Legn paa de raadende Anskuelser angaaende Fattigvæsnets Stilling i det Hele skal det være af Interesse at se, i hvad Udstrækning Ordfører-Posten er gaaet over paa Andre end Præsterne. Det kan vel ogsaa siges, at dersom det viser sig, at mange af disse Poster ere besatte med Bønder, altsaa Mænd, som have Hænderne fulde af sine private Gjøremaal, og som i sine tidligere Dage ikke have havt synderlig Anledning til at omgaaes med Schemaer og Rubrikker og Tabeller, da faar Statistikken finde sig i at nedstemme sine Fordringer og læmpe sig efter de Mænd, som den har at forhandle med. Men kjender jeg Bønderne ret, saa tror jeg ogsaa, at netop de vilde sætte Pris paa det, om det kunde lykkes at faa istand ret greie Oversigter og Forflaringer angaaende Fattigvæsnets, Oversigter, hvori der kunde ligge Bink og Veiledning for Bestyrelsen.

Ellers tænker jeg mig at denne Del af Schemaet ikke behøver at gjentages Aar efter Aar. Om man fik det udfyldt engang imellem, turde det være nok.

C. Mandtal over de Fattige.

Her er det netop, at den ovenomtalte misledende Ufuldkommenhed i det tidligere Schema har fundet Sted. Om en Familie paa Mand, Kone og fem Børn har nydt Fattighjælp, saa have Nogle i Fattigmandtallet bare taget Hensyn til Forsørgeren og altsaa sat Tallet 1, Andre derimod talt alle Familiens Lemmer og opført Tallet 7 — og det uden at det har kunnet sees, hvilken af de to Maader der er bleven brugt.

Det kan tænkes, at Aar for Aar er der foregaaet den Forandring, at der er blevet Færre og Færre, som have udført Tællingen paa den vidtløftigere og besværligere Maade, og bare formedelst Tanken herom bliver Sammenligningen mellem de Fattiges Antal nu og tidligere hel usikker, eller det bliver ikke

muligt med ønskelig Sikkerhed at besvare det Hoved=Spørgsmaal, om og hvorvidt Antallet af de Fattige har voget eller ikke i de Aar, som disse statistiske Arbejder omfatte. Ligesaa kan det tænkes, at der monne være samme Ulighed i Tællingen i de forskellige Egne af Riget, saa man altsaa ikke heller med Tryghed kan gaa til Sammenligningen mellem dem indbyrdes eller undersøge, hvor i Landet der er flest Fattige i Forhold til Folkemængden.

For det ene Aar 1866 blev der sørget for, at Enhver talte paa samme Maade som Aaret forud, men tillige, at det kunde sees, om man havde fulgt den kortere eller omstændeligere Tællemaade, med andre Ord: om bare Hovedpersonerne vare anførte eller om tillige Bipersonerne vare medregnede. Derved viste det sig ganske rigtig, at der var betydelig Ulighed i de udfyldte Schemaer, og det blev altsaa en uundgaaelig Nødvendighed i Schemaet for 1867 at sørge for Ligelighed i denne Del af Opgaverne.

Desuden var der efter Indretningen af det tidligere Schema endnu flere Grunde til Tvivl om, at Besvarelsene vare afgivne paa ensartet Maade. Der var f. Ex. ingen Regel for, hvor de skulde tælles, som havde faaet Fattigunderstøttelse i et Fattigdistrikt, men hørte hjemme i et andet, saa Understøttelsens Omkostning siden var bleven betalt herfra; Følgen deraf har været, at paa nogle Steder har man i sit Mandtal medregnet saadanne Fattige, paa andre ikke, og efter Omstændighederne kunde det da træffe, dels at en og samme Person blev opført paa Listen baade i Understøttelses- og i Hjemstavnssdistriktet, altsaa to Gange, dels at han ikke blev talt paa noget af Stederne.

Skulde der sørges for Ligelighed i de nævnte Henseender og desuden indkræves den samme Mængde af Opgaver angaaende de Fattige som tidligere (før var der nemlig spurgt om, hvor mange der vare fuldstændig forsørgede og hvor mange kun for en Del, fremdeles om hvor mange der var forsørgede ved Lægd, ved Bortafførdning, ved Understøttelse i egne Boliger og paa andre Maader, og med den Række af Spørgs-

maal var der da sigtet først og fremst til Antallet af de Fattige, men dernæst ogsaa til Understøttelsens Udstrækning og Forsørgelses=Maaden), da vilde der udtræves en stor Mængde Regler og Rubrikker, og Schemaet vilde blive afftrækkende vidtløftigt. Det var aabenbart, at her maatte slaaes af paa en Kant, om man vilde vinde noget mere paa en anden, og det var mig ikke tvivlsomt, at alt andet maatte staa tilbage for denne ene Fordring: at faa selve Antallet af de understøttede Fattige angivet paa en paalidelig Maade, saa man kunde stole paa, at Tællingen var bleven udført efter en og samme Regel overalt.

Naar det kun gjaldt at faa Tallet paa de Understøttede, da kan det undre, at jeg alligevel har faaet saa mange Rubrikker opstillet i Schemaet. Det ser jo ud, som at her er omtrent lige saa mange Rubrikker som før, uagtet Spørgsmaalene om Lægd, om Bortaffordring o. s. v. ere ubeladte. Men ved at sætte sig en Smule ind i det, vil man dog nok finde, at jeg har holdt mig strengt til Sagen.

Der er f. Ex. forældreløse Børn. I de særskilt indrettede Mandtalsprotokoller, som man har anskaffet sig i Byerne og paa sine Steder i Landdistrikterne, efter Schemaer, som ere udgaede fra Kirke=Departementet, skulle de forældreløse Børn opføres paa et for dem bestemt Sted; men derved har jeg havt overflødig Anledning til at bemærke, hvor overmaade ulige Begrebet om forældreløse Børn tages. Det kan endog træffe, at et saadant Barn regnes hid, hvis Fader sidder paa Lughuset, og hvis Moder er saadan, at man ikke har villet betro hende Barnets Opdragelse, saa det altsaa paa en Maade kan siges at være omtrent, som om Barnet ingen Forældre havde. Nu skjønnes det jo, at medens En kan falde paa at tælle et saadant Barn som forældreløst og altsaa som en særskilt Person, saa kan en Anden mere efter Bogstaven henregne Barnet til en Familie og tælle denne. For at faa Ensformighed sees det altsaa at være nødvendigt eller ialfald hensigtsmæssigt at have en særskilt tydelig Rubrik for forældreløse Børn i Ordets

bogstavelige Betydning og en anden Rubrik for Familier af Mand, Kone og Børn.

Fremdeles: en Hovedsag ved disse Rubrikker for Mandtallet er Adskillelsen mellem enslige Personer og Familier. Faar jeg vide, at der etsteds er 50 enslige Personer og 100 Familier eller (hvad der kommer paa Et ud) Familie-Hoveder, saa veed jeg dog allerede mere, end om det kun blev mig sagt, at der var 150 Fattige. De sidstnævnte Familie-Hoveder ere nemlig ganske anderledes betydende end de enslige Personer; de veie meget mere, det ere ligesom en fyldigere Art af Personligheder, hver havende med sig et Følge af Vi=Personer. Og en yderligere Tilnærmelse til den attraaede Kundskab om Fattigbefolkningens Betydelighed eller sande Størrelse vil det jo være, naar vi saa vide, hvor mange af Familierne der ere af det mere eller mindre fyldige Slags — hvilket da ogsaa de enkelte Rubrikker ere indrettede paa. I Rubrikken: gifte Mænd uden Børn i Barnealderen, saa vi kun at gjøre med en voksen Vi=Person i hver Familie (Hustruen nemlig); i næste Rubrik derimod: gifte Mænd med Børn, saa vi desuden et større eller mindre Antal af yngre Vi=Personer; i Rubrikken: Enkemænd med Børn, er der ingen voksen Vi=Person, o. s. v.

Var det saa vel, at der overalt havdes et hensigtsmæssigt indrettet Fattig=Mandtall, med saa vidt Forklaring om hver understøttet Familie=Forfærger, at man saa, hvor stor Flok han repræsenterede, da havde det været raadeligt at indrette Rubrikkerne paa den fuldkomnere Maade, at der for hver Art af Familier blev tilføiet et særskilt Tal for Børne=Mængden. Men som Sagen nu staar, vilde det for mange Fattigkommisjoner være forbundet med altfor stort Bryderi, om de skulde besvare et Spørgsmaal derom. En anden Sag er det, om de, som kunne, godvillig vilde tilføie Tallet for Børnene — et Ønske, som ogsaa er antydet i en Anmærkning paa selve Schemaet.

Men medens Rubrikkerne om de Fattige saaledes væsentlig ere indrettede paa dette: at saa Fattigbefolkningens Stør-

relse opgivet paa ensartet og paalidelig Maade, vil man dog tillige finde, at naar Besvarelsene gives efter disse Rubrikker, vil der uvilkaarlig skjæntes ligesom en Tilgift af andre Oplysninger. Ved den særskilte Tælling f. Ex. af Piger med Børn, af Enker uden Børn i Barnealderen (altsaa vel mest gamle Enker), af Enker med Børn i Barnealderen (altsaa Kvinder i middels Alder, men med for stor Børne-Vyrde), vil man faa som et Glimt af Forarmelsens Aarsager — men af alt, hvad Fattigstatistikken har at arbejde for, er intet af større Interesse end netop dette at faa opklaret de sande Aarsager til den stigende Fattigbyrde. Og ved Opgaven om, hvor mange af de Understøttede der hørte hjemme i fremmede Distrikter (en Opgave, som Schemaet jo maatte kræve for at faa frem, hvor stort selve Distriktets egentlige Fattig-Tal er), vil der jo kastes et hidtil savnet Lys over et Forhold, som henhører til det Banffeligste af hvad Fattigloven og Fattigbestyrelsen har at gjøre med.

Endelig en Bemærkning om Aarsagen til, at de, hvis Understøttelse ene og alene har bestaaet i frit Lægetilsyn med mere, ere holdte udenfor Schemaets Rubrikker og kun tildels ere tagne med i et eget Rum ved Siden af. Der er først de Syge, som i eget Hjem have faaet frit Lægetilsyn og Medicin og intet videre; de maatte udelades af den Grund, at man paa mange Steder neppe veed Tal paa dem eller har det opskrevet. Det vil nemlig forstaaes, at i Byerne og tildels paa Landet, hvor man har fast lønnet Fattigløge, der tager Ordføreren eller Fattigforstanderen ikke synderlig i Betænkning at give selv Folk, som ikke ere saa aldeles fattige, Seddel paa frit Lægetilsyn, og der tænkes ikke videre over Sagen, eller man har ikke Interesse af at holde Bog over Antallet; det Hele betragtes som Noget, der halvt ligger udenfor det egentlige Fattigvæsen og heller hører ind under Sundhedspolitiets Omraade. Bemærkes maa det ogsaa, at dersom hver Person eller Familie, som Lægen har seet til, og som paa Apotheket bliver opført paa Regningen med et ofte ubetydeligt Beløb, af den Grund skulde tages med blandt Distriktets Fattige, saa

vilde Fattigtallet blive uforholdsmæssig stort ved Siden af andre Distrikters, hvor man ikke har Læge og Apothek i Nærheden og derfor naturligvis maa være sparsommere med dette Slags Hjælp. En noget anden Sag er det med dem, som blive indlagte paa Hospital for Fattigvæsnets Regning; disse underholdes jo i den Tid helt og holdent af det Offentlige, og det er dertilmed en meget kostbar Underholdning, saa der saavidt kunde være Grund nok til at tælle dem sammen med de andre Fattige; men ogsaa her gjælder det, at samme Sygeforpleining af Fattigkommissionerne tildels synes at betragtes som en Sag for sig, og ialfald har jeg Anledning til at tro, at man paa sine Steder og navnlig i de store Byer har indrettet det med Mandtallet saa, at man vilde have ondt for at komme efter ved Aarets Slutning, hvilke af Fattigvæsnets Hospitals-Patienter der hørte til Fattigvæsnets faste Stof, saa det altsaa kunde hændes, at man ved at anføre dem i de egentlige Rubrikker kunde komme til at tælle nogle af dem to Gange. For dette enkelte Aar ialfald har det derfor været anseet for rettest vel at tælle dette Slags Understøttede, men dog saaledes, at de anføres paa en Plads for sig selv*).

Ligesom det blev anseet for hensigtsmæssigt at forbigaa en Del af dem, der kun for Sygdoms Skyld have nydt Godt af Fattigvæsnet, kunde der vel ogsaa været Tale om at forbi-

---

*) Men jeg kan nok forestille mig, at der i kommende Aar kan blive Spørgsmaal om nærmere Opgaver angaaende alle de understøttede Syge, saa det var vel, om Fattigforstandere og Fattiglæger o. s. v. stadig antegnede for sig selv de fornødne Oplysninger. — I det Hele taget er det et Savn nu for Tiden, at der habes saa liden Oversigt over den store Sum af offentlig Sygehjælp, som ydes — dels af det almindelige Fattigvæsen, dels af Byklasser og Amtskommuner, af Staten, af særtilte Medicinalfond (det nordlandske og det for visse Distrikter oprettede), og saa meget mere maa Fattigstatistikken interessere sig for at se en saadan Oversigt tilbeiebragt, som denne offentlige Sygehjælp staar i et vist Forhold til de gjensidige Sygehjælpsforeninger inden den ubemiddelbare Klasse — Foreninger, som Kommuner og Stat ikke skulde gjøre overflødige, men gribe enhver Leilighed til at opmuntre og understøtte.

gaa de Familier, som ere komne i Berørelse med Fattigvæsnet ene og alene for Børnens Skolegangs Skyld: det er ogsaa mangengang en ganske ubetydelig Hjælp, som tilstaaes, Anledningen er ikke alene Familiernes Begjæring, men tillige Skolelovens Fordring, og da der følges forskjellige Ansvueller om disse Ting fra Skole- og Fattigvæsnets Side i de forskjellige Egne af Landet, saa kan Fattigtallet blive vel stort paa sine Steder, naar dette Slags Understøttelser tages med i Tællingen. Men det hele Tællingsarbejde vilde komme til at se saa indviklet ud, dersom der skulde foreskrives mange Undtagelser og Forbigaaelser. Kun skal Grindringen om de berørte Skoleunderstøttelser tjene til at vise, at hvorledes man end snor og vender det, saa vil det blotte Tal paa de understøttede Fattige ikke være tilstrækkeligt til at betegne den sande Fattigtilstand i et Distrikt, og jeg mener at med Tiden vil man forlange af Statistikken, at den tillige skal kunne oplyse noget mere om, hvad Slags Folk de Fattige ere, og hvad Slags Hjælp det har været nødvendigt at yde dem.

D. Om milde Stiftelser og velbdædige Foreninger.

Fattigstatistikken er kun halvt færdig, naar den har skaffet Kundskab om det offentlige Fattigvæsen, dets Mængde af Fattige og dets Udgifter. Ved Siden af virker jo ikke alene den private Godædighed, den, hvis Venstre ikke veed, hvad den Høire gjør, og som det vel altid vil været rettest at lade saa være i det Skulte — men ogsaa den i Offentlighedens Lys fremtraadte frivillige Hjælpsomhed, som kan aabenbare sig dels gennem faste Stiftelser, dels gennem de mere bevægelige Understøttelsesforeninger.

Der skal vel ofte et Skjøn til at afgjøre, hvorvidt denne eller hin Stiftelse eller Forening virker saaledes, at den kan siges at gaa jevnside med det offentlige Fattigvæsen. Men Skjønnen maa dog vel kunne gives. Man tage det heller for rummeligt end for knapt, man tage heller for meget med end for lidt.

Det kan dog vel ikke feile, at Fattigkommissionerne paa

hvert Sted kjende de her omtalte beslægtede Virksomheder, saaderes Opgave maa kunne blive ganske fuldstændig, forsaavidt angaar Navnene paa selve Stiftelserne og Foreningerne, samt vel Navnene paa de Mænd, som der kunde blive Tale om at henvende sig til for at søge nærmere Oplysninger. Efter saadan Opgave dette første Aar forestiller jeg mig, at det muligvis kunde befindes hensigtsmæssigt i de følgende Aar at sende alle de frie Stiftelser o. s. v. en Rundskrivelse med Opfordring til at indkomme med Marsberetninger til Fattigstatistikken.

Saavidt jeg nu formaar at se, staar det for mig som noget høist ønskeligt, at det offentlige Fattigvæsen, som nu paa kort Tid har naaet op til en ængstende Høide, maatte blive formindsket eller faa nogen Lettelse derved, at den frie Godbædighed mere og mere samt paa en vis planmæssig Maade overtog en Del af Gjæringen. Jeg deler ikke just deres Tanke, som mener, at det offentlige Fattigvæsen ganske kan undværes og afløses af, hvad man kalder et kirkeligt eller noget andet frivilligt; men vel mener jeg, det skulde være skjönt, om det kom dertil, at det offentlige eller tvungne Fattigvæsen ikke længer behøvede at tage sig af Andre end saadanne raa og forvildede Personer, som selv maa tvinges eller indtil videre behandles paa en vis politimæssig Maner, og som private Foreninger ikke vel kunne inblade sig med.

Men det er med Tanke om at vække Deltagelsen og styrke Virksomheden i den Retning, at jeg mente, det skulde være velkomment at faa se, hvad Bestræbelser af det Slags der allerede monne være i Gang i vort Land.

At der ialfald paa sine Steder maatte kunne vindes noget videre frem i den nævnte Retning, det synes jeg at turde tro efter den Stemning, som tilbøielig allerede sees at herske, og som jeg ikke kan nægte mig den Fornøielse at meddele en Prøve paa — og det efter de statistiske Indberetninger for Aaret 1866, som det ellers ikke her er Stedet at gjøre Rede for.

Det er Fattigbloppengene, jeg sigter til. I Schemaet for Landet (men ikke for Byerne) var der ved Spørgsmaalet om

Fattigvæsnets Indtægter opstillet en Række af Poster, som fulde udfyldes, og deriblandt var — temmelig tilfældig — en speciel Post for Indtægter af Fattigblokken. Jeg har opsummeret disse Indtægter særskilt, efter de Lister, som da vare indkomne, og faaet følgende Oversigt:

Rigets Landdistrikter, Fogderivis.	De af Fattigdistrikterne, som havde Indtægt af Fattigblokken.		Indtægtens Beløb.
			Spd. f.
1. Idd og Markers Fogderi	3 af 8 Distrikter.		24. 46.
2. Rastestad	— 3 af 7 —		24. 108.
3. Mosse	— „ af 10 —		„ „
4. Aker og Follo	— 1 af 11 —		29. 72.
5. Nedre Romerike	— 2 af 8 —		33. 80.
6. Øvre Do.	— „ af 7 —		„ „
7. Binger og Dbalen	— „ af 4 —		„ „
8. Solør	— „ af 5 —		„ „
9. Hedemarken	— „ af 6 —		„ „
10. Søndre Østerdalen	— „ af 4 —		„ „
11. Nordre Do.	— „ af 7 —		„ „
12. Toten	— „ af 6 —		„ „
13. Søndre Gudbrands-			
dal	— „ af 6 —		„ „
14. Nordre Do.	— „ af 6 —		„ „
15. Gadeland og Land	— „ af 8 —		„ „
16. Balders	— „ af 17 —		„ „
17. Bufferud	— „ af 9 —		„ „
18. Ringerike	— „ af 5 —		„ „
19. Hallingdal	— „ af 6 —		„ „
20. Sandsver og Nume-			
dal	— „ af 8 —		„ „
21. Laurvik	— 3 af 8 —		123. 70.
22. Jarlsberg	— 6 af 14 —		177. 5.
23. Bamble	— 1 af 6 —		1. 88.
24. Nedre Thelemarken	— 3 af 10 —		20. 80.
25. Øvre Do.	— „ af 15 —		„ „
26. Nedenaæs	— 5 af 21 —		49. 91.

Rigets Landdistrikter, Fogderiis.		De af Fattigdistrikterne, som havde Indtægt af Fattigblokken.		Indtægtens Beløb.	
				Epd. f.	
27.	Sæterdalens Fogderi	„	af 9 Distrikter	„	„
28.	Mandal	—	2 af 20	16.	5.
29.	Lister	—	„ af 16	„	„
30.	Fæderen og Dalerne	—	11 af 15	160.	98.
31.	Ryfylke	—	8 af 28	127.	49.
32.	Søndhordland	—	13 af 19	172.	60.
33.	Hardanger og Boss	—	5 af 11	42.	44.
34.	Nordhordland	—	16 af 21	502.	83.
35.	Sogn	—	9 af 15	138.	86.
36.	Sønd- og Nordfjord	—	12 af 16	270.	104.
37.	Søndmøre	—	14 af 17	236.	116.
38.	Romsdal	—	7 af 9	284.	96.
39.	Nordmøre	—	16 af 16	350.	47.
40.	Ørkedal	—	4 af 4	127.	47.
41.	Guldal	—	9 af 11	118.	70.
42.	Strinden og Selbu	—	7 af 10	135.	1.
43.	Fosen	—	7 af 7	166.	92.
44.	Stjør- og Værdalen	—	6 af 8	163.	61.
45.	Jundersen	—	7 af 7	131.	92.
46.	Namdalen	—	4 af 8	57.	„
47.	Søndre Helgeland	—	9 af 9	278.	97.
48.	Nordre Do.	—	7 af 7	202.	57.
49.	Salten	—	9 af 11	228.	86.
50.	Lofoten og Vester- aalen	—	9 af 11	98.	48.
51.	Senjen og Tromsø	—	8 af 19	191.	34.
52.	Alten	—	„ af 4	„	„
53.	Hammerfest	—	2 af 4	6.	58.
54.	Tanen	—	1 af 4	2.	110.
55.	Varanger	—	1 af 3	26.	21.

Her er en isinespringende Ulighed i de forskellige Egne af vort Land. I Østlandets Øplandsbygder, Fogderierne Nr. 6 til 20, er der jo ikke Spor af, at den gamle Kirke-

nogle Aar siden er blevet ordnet ved Lov i Danmark —, at Fattigblokpengene fik en særskilt Anvendelse, nemlig som Kjærlighedsgaver til værdige Trængende, som vanffelig kunde holde sig uden Understøttelse, men som nødvendig vilde ty til det tvungne Fattigvæsens kolde Barmhertighed*).

Saavidt angaaende Schemaet til Fattigkommissionerne; nu nogle Ord om

2. Schemaet til Formandskaberne.

E. Om Fattigskatten.

Besvarelsene til 1ste Post af denne Bogst. skulle lade os se, hvorvidt en af Hovedbestemmelserne i den nye Fattiglov er trængt ind i Bevidstheden eller ei. Jeg sigter hermed til, hvad Loven bestemmer om Forholdet mellem Fattigkommissionen og Kommunebestyrelsen, det Forhold, at hin skal indgaa med Forslag om Midler til de Trængendes Behov, og denne skal behandle og afgjøre Forslaget. Før, kunde man sige, raadede Fattigkommissionen uindskrænket; den kunde uden videre bevilge til de Fattige og igjen ligne ud paa Skatteyderne; men under denne Tingenes Tilstand voksede Fattigskatten i Landet Aar for Aar, det var Hensigten med den nye Lov at raade Bod paa dette, og et af Midlerne hertil blev, at Fattigkommissionen herefter skulde dele sin Myndighed med Kommunebestyrelsen, eller den endelige Bevilgings-Myndighed skulde hvile hos denne. Fattigkommissionen staar Ansigt til Ansigt med de Fattige, ser deres Trang, hører deres Klage, lider med de

*) For Ansigtigheds Skyld skal jeg endnu tilføie, at for enkelte Fattigdistrikters Bedkommende er der under Benævnelsen Fattigblokpenge i Tallene ovenfor blevet medregnet visse Udgifter ved Indskrivning til Altergang samt — om jeg ret har forstaaet de korte Anhydninger i Indberetningerne — Indsamlinger i Kirkerne ved „Høst-Offier.“

Men om det blev almindelig Menigheds-Sik, at Præst og Medhjælpere i Fællesskab vedtog at indbyde til Offring for de Trængende, enten aarlig eller i særdeles trange Aar?

Lidende; Kommunebestyrelsen staar i nogen Afstand, kan stue ud over Fattigvæsnets enkelte Unliggende og kaste Blikket hen over Kommunens Læb og Krav i flere Retninger. Fattigkommissionen er mere udsat for at lade sig lede af Dieblikkets stærke Indtryk, men Kommunebestyrelsen kan føle sig friere og indrette sin Virksomhed paa at imødegaa Fremtidens Banseligheder og Farer og altsaa, hvad Fattigvæsnets angaar, lægge an paa at forebygge den Ulykke, at Mand efter Mand synker i Forarmelse.

Derfor jeg ser, at Kommunebestyrelserne Landet over i nogen Udstrækning have slaaet ind paa den Vej, at de have nægtet at bevilge det fulde Beløb, som Fattigkommissionerne begjærede, saa vil jeg helst udlægge det som Tegn paa, at man har trostet sig til at faa se de Fattige hjulpede paa en anden og bedre Maade end ved Gaver af Kommunens Kasse. Dels kunne Formænd og Repræsentanter kjende Tænkemaaden og Stemningen blandt Befolkningen saaledes, at det er at vente, at om de Fattige ikke længer faa fuldt saa stor Hjælp af det Offentlige, som de have været vant til, og om der ikke kan bødes derpaa enten ved forhøiet Vinsfibeligbed og Nøisombed paa de Fattiges egen Side eller ved forøget Hjælpsombed fra Naboers og Slægtningers Side, saa vil der — f. Ex. med Præsten og Medhjælperne i Spidsen — danne sig frie Tilshyns- og Understøttelsesforeninger med den Plan at virke saadan halvt usformærkt ved Siden af det tvungne Fattigvæsen; dels kunne de samme Formænd og Repræsentanter have den Plan i Baghaand at anvende noget Klækkeligt af Kommunekassen til et eller andet Foretagende, saasom et Veiarbeide eller desl., som baade vil skaffe fattige Folk Arbeidsfortjeneste for Dieblikket og tillige for en længere Fremtid virke til Næringsdriftens Dphjælp og dermed til Forarmelsens Forebyggelse.

De Fattige maa hjælpes, derom ere jo Alle enige; men med Guds Hjælp maa der blive Raad til at ordne Sagen saa, at den egentlige Fattigstat ikke skal voxe og voxe saaledes som hidtil, saa det bliver et mere og mere gjængs Ord, at det er ikke til at holde ud længer. Men derfor er det med ikke

liden Spænding, at jeg imødefer Besvarelsene til denne Del af Schemaet.

Hvad der for Resten er spurgt om under Bogst. E, er ikke noget Nyt, saasom Opgave om hvad der blev udlignet i Penge og Naturalyhdsler og Lægdshold ogsaa blev krævet efter det tidligere Schema; men her blev denne Opgave blandet sammen med Kassererens Penge=Regnskab, og det gav Anledning til jevnlige Misforstaaelser, som nu vel maa være saa godt som umulige. Eller vil Nogen, som har at udfylde nærværende Schemaes Spørgsmaal om Ligningen, kunne falde paa at anføre under Pengeligningen, baade hvad der er udlignet i Kontanter og i Penges Værd (Naturalyhdsler og Lægdshold), og derefter tillige anføre, hvad der er udlignet under disse sidste Benævnelser, altsaa regne Beløbet for Naturalyhdsler og Lægdshold dobbelt?

F. Uddrag af Kassererens Regnskab.

Der er en Bestemmelse i Formandskabsloven om, at Uddrag af Fattiggasse=Regnskabet hvert Aar skal indsendes til vedkommende Regjerings=Departement, og nærværende Schema er indrettet med Hensyn dertil, saa der altsaa opnaaes to Ting med en Gang, eller Fattig=Statistikken faar sin Fordring efterkommet, idet hin Lovbestemmelse bliver iagttaget.

Foruden den Besparelse af Tid og Arbejde, som ligger heri, vil der ved de gjorte Forandringer i Schemaet for 1867 vindes, at Besvarelsen bliver mere enkelt, saa man altsaa ikke udsættes saa meget for Misforstaaelser og Feiltagelser. Tidligere var dette Uddrag indrettet paa, at man skulde saa vide, hvad der i Aarets Løb var tilfaldet Fattigvæsnet, eller med andre Ord: der var spurgt ikke blot om Indbetalinger, men ogsaa om Fordringer; men dette førte til idelige Sammenblandinger og Forveglinger, idet mange Regnskabsførere under nogle Indtægts=Poster opførte alt det, som skulde være indkommet, under andre kun det, som de virkelig havde taget ind i Kontanter, en Forskjellighed, som der igjen skulde tages Hensyn til ved ulige Fremgangsmaader med at opføre, hvad der skulde

gjælde for Restancer ved Aarets Slutning. Man kan ofte høre Klage over Ugreie i Regnskabshold omkring i Kommunerne, og det er ikke umuligt, at for Fattiggæssernes Vedkommende kan denne Ugreie være bleven bevirket netop derved, at Kassereerne uvilkaarlig have taget det aarlige Schema for Fattigstatistikken til Mønster for sin Regnskabsførrel, uden at være sig tydelig bevidst Forskjellen paa den Oversigt, som indsendes til Statistikken, og det virkelige Kasse-Regnskab, som fremlægges for Revisorerne. Nu derimod sees det med første Blik paa Schemaet, at der ene og alene spørges om det, som Kassereeren tillige maa vide for sin egen Skyld, nemlig hvad der virkelig er indbetalt og udbetalt fra Aarets Begyndelse til Aarets Ende.

Tidligere var der den Forskjel paa det Schema, som blev sendt til Byerne, og det, som udgik til Landdistrikterne, at hist blev der kun spurgt om Indtægten og det efter en meget ufuldstændig Specificering, her derimod blev der forlangt Op-gave over baade Udgift og Indtægt og det efter en Mængde særskilt opstillede Poster. Af Schemaet for 1867 vil det sees, at man ikke længer har fundet Grund til at gjøre saadan Forskjel.

Skulde Nogen finde, at der er gaaet vidt med at opstille særskilte Poster, saa kan for det Første bemærkes, at Vidtløftigheden neppe er større end i det tidligere Schema for Landdistrikterne, og for det Andet kan det fremhæves, hvad Meningen dermed er. I og for sig ligger der vistnok ikke saa meget Lag paa at vide, hvor meget Fattiggæssen har faaet ind paa denne eller hin Maade, ved Renter, ved Afgifter af Skjøder og Auktioner o. s. v.; Hovedkilden for Fattiggæssens Indtægter er Fattigstat-Liquingen, og til Oversigt over Fattiggæssens Stilling i Landet kunde det egentlig være nok at faa vide, hvad Bi-Indtægter der er flydt af andre Kilder under Et; men for at faa vide dette med Paalidelighed, er det nødvendigt, at de samme Bi-Indtægter anføres under deres særskilte Benævnelser, saasom Erfaring lærer, at de mere og mindre øvede Regnskabsførere ellers tage Tingene paa de forskjelligste

Maader, saa En ubelader, hvad en Anden regner med. Der er f. Ex. alffens Erstatnings=Indtægter (Refusioner): Erstatning fra Amtskommunen for Sindsbvages Forsørgelse er jo et virkeligt Tilflud til Fattigdistriktets Midler, Erstatning fra et andet Fattigdistrikt for Udlæg til en fremmed Fattig er det derimod anderledes med, og ved det statistiske Drgjør for hele Landet var det umuligt at vide, hvorledes det er taget med disse Ting, naar ikke Opgaven var meddelt paa ensartet Maade og som Besvarelse til særskilte Poster.

Dg jeg tænker, at omtrent saa vidt specificeret som her i Schemaet, maa ogsaa enhver Fattigkommission for sin egen Del ønske at se Kassererens Regnskab ført, for at den ved Affattelsen af Overslaget for næste Aar bedre kan danne sig en Mening om, hvad Slags Indtægter og Udgifter der kan gøres Regning paa.

Enkeltvis kan det derhos ogsaa have sin Interesse at faa en statistisk Oversigt over enkelte Udgifts- og Indtægtsposter for hele Landet. Exempel derpaa har jeg allerede meddelt ovenfor, i Tabellen over Fattigblokpengene; paa samme Maade vil der ogsaa blive Anledning til at optælle, hvad der er gaaet frem og tilbage mellem Fattigkommissionerne som Erstatninger for Udlæg til fremmede Fattige — en Sag, hvis mangesidige Betydning jeg her kun behøver at hentyde til; som en tredie Sag, der kan blive Gjenstand for særskilt Optælling, skal jeg nævne, hvad der bliver opført under den særskilte Post for Indtægt af Brændevinsalg — en Indtægt, som man veed falder meget ulige i By og paa Land.

Altsaa, paa samme Tid som Formandskaberne lade dette Bogstav af Schemaet udfylde og dermed efterkomme Formandskabslovens Bud, imødekomme de tillige Statistikkens nødvendigste Fordring, og paa samme Tid som de lade Regnskabsuddraget meddele saa vidt udførligt, at det faar Paalidelighedens Præg, tjene de tillige med ønskelige Bidrag til videre gaaende statistiske Undersøgelser.

G. Om Reglerne for Ligningen.

For Byernes Vedkommende er Ligningsvæsenet ordnet ved Lov (22de Juni 1863); inden visse Grændser kunne Kommunebestyrelserne vedtage særskilte Regler, og derom have de at gjøre Indberetning til Departementet for det Indre, saa her vil al ønskelig Kundskab om den Sag være at erholde. Underledes for Landdistrikternes Vedkommende: for dem habes ingen andre Lovbestemmelser angaaende Ligningen, end hvad derom er sagt i Fattigloven af 1863, og denne overlader Sagens Ordning i visse og væsentlige Stykker til Kommunebestyrelserne saaledes, at de ikke engang behøve at søge noget Regjerings-Departements Bisald til sine Beslutninger.

Mange Kommunebestyrelser have haft vanskeligt for at træffe det Rette i denne Sag og selv følt Vanskeligheden derved. De have gaaet forsøgsvis frem, nogle i en Retning, andre i en anden; der er opstaaet de største Uligheder, og man har forhørt sig om Fremgangsmaaden i Nabobygderne, men er heller bleven forvirret over den Mangfoldighed, man har forefundet.

Til Kommunebestyrelsernes Bestemmelser om Fattigkattens Fordeling paa Matrikultyld o. s. v., kommer desuden en Mangfoldighed af Regler, som Ligningskommissionerne paa sin Side have vedtaget, f. Ex. for Bedømmelsen af et Gaardbrugs Afkastning, af Indtægterne ved Skibsrederi o. s. v.

Paa ikke saa Steder har der været nedsat Kommitteer for at udarbejde Forslag til alle disse Bestemmelser og Regler, og i det Hele kan det siges, at en stor Del af Bygdernes bedste Kræfter ere blevne brugte i denne Sags Tjeneste.

Mon man saa ikke vil billige, at Fattigstatistikken ønsker at faa Oplysninger om de forskjellige Fremgangsmaader og Planer for igjen at kunne fremlægge en Oversigt over Mangfoldigheden?

De, som have haft med det tidligere Schema for Landdistrikterne at gjøre, ville erindre, at en Række af Spørgsmaal om Ligningen der vare opstillede i en vis tabellarisk Form, hvis udviklede Bestaaffenhed fikkerlig har voldt Mange betydeligt

Bryderi; at Spørgsmaalene i nærværende Form baade vilke være lettere at besvare og give Anledning til mere oplysende Meddelelser, haaber jeg skal blive erkjendt.

Sluttelig bemærkes, at medens der ifølge det Anførte ikke behøves Forklaring for Byernes Bedkommende, hvad angaar Kommunebestyrelsernes Bestemmelser, vil det være af samme Interesse for Byernes som for Landets Bedkommende at erfare, hvad Regler Ligningskommissionerne have vedtaget.

III. Sammenligning med Sverige.

De Indtægter, det offentlige Fattigvæsen havde maattet forstaafe sig (og derefter kan man jo bedømme Behøvet), udgjorde følgende Beløb i disse to Lande:

	i Sverige,	i Norge.
1861:	819,245 Spd.	943,390 Spd.
1862:	846,185 —	965,556 —
1863:	926,598 —	998,862 —
1864:	956,666 —	1,004,048 —
1865:	951,955 —	1,059,461 —

Naar jeg hertil anfører Folkemængden ved Udgangen af 1865, nemlig:

i Sverige,	i Norge,
4,114,141.	1,701,756.

saa bliver den store Ulighed i Nabolandenes Fattigforholde isærspringende. Havde Tilstanden været ens, skulde vi jo i det mellem 2 og 3 Gange saa store Sverige have seet Tallet for Fattigbyrden mellem 2 og 3 Gange saa stort som hos os; men i dets Sted er Tallet jo endogsaa mindre paa Sveriges Side end paa Norges.

En ligedan kort Sammenligning skulle vi ogsaa anstille med Hensyn til de Fattiges Antal:

	i Sverige,	i Norge,
Fattige (Eldre og Børn), som erholdt fuld Forsørgelse (i Fattighuse, paa Lægd, ved Bortaffordring o. s. v.) .	55,187.	28,474.
Fattige, som nød en mindre Hjælp og Understøttelse .	92,601.	48,315.
ialt	147,788.	76,789.

Her er ikke ganske samme Forhold som ved Pengene; Sverige har jo en god Del flere understøttede Fattige end Norge. Men det svarer dog langt fra til Forskjellen i Folketal; efter dette skulde Fattigtallet i Sverige været 185,000 for at stemme med vort.

Hvori stikker vel denne mærkelige Ulighed?

Efter det gunstige Indtryk som Folk af Almuen og Arbeidsklassen fra Sverige have gjort hos os, maa vi vistnok nok være tilbøielige til at tro, at der i Sverige i det Hele taget heller er mere af baade Arbeidsomhed og Nøisomhed — disse Dyder, som det netop kommer an paa ved Talen om Fattigvæsenet, og det vilde da neppe overraske Noget at erfare, at Fattigbyrden der virkelig var mindre end hos os.

Men først og fremst maa jeg dog gjøre opmærksom paa, at den anstillede statistiske Sammenligning ikke er sikker.

For det Første er det at mærke, at Person-Antallet ikke er angivet paa nogen paalidelig Maade; det er nemlig ligedan i Sverige, som jeg ovenfor har paaapeget for vort Bedømmende, at der ikke har været nogen Regel for, hvorvidt Fattigfamiliernes Bi-Personer skulde tælles med eller ei, og ganske ligesom vi af den Grund ikke med Sikkerhed kunne anstille Sammenligning mellem to Egne af vort eget Land, kunne vi altsaa ikke med Tryghed sammenligne Tilstanden i de to Lande.

For det Andet er der adskillig Grund til at tro, at Tallet for Indtægterne i Sverige er angivet for lavt, Noget, som ikke netop kan siges om det tilsvarende norske Tal. I Sverige er det nemlig endnu ikke kommet i saadan Tour med, at Fattigkommissionerne give fuldstændige Aarsberetninger, som hos os,

og det er for flere Egnes Vedkommende udtrykkelig sagt, at det ikke for alle Fattigdistrikter har lykkedes at faa indsamlet Dpgaver over alle Fattigvæsnets Indtægter. Navnlig have adskillige Fattigbestyrelser paa Landet indskrænket sig til at give Indberetning om de egentlige Penge-Indtægter, men undladt at forklare om Beløbet og Værdien af Naturalhjælper og Lægds-hold, disse betydelige Arter af Understøttelse, som ogsaa ere brugelige der tillands.

For det Tredie maa jeg minde om en Betragtning, som man altid skulde have i Grindring, naar man sammenligner et Lands Fattigtal og Fattigudgifter med et andet, at da Lov og Vedtægt har udviklet sig stykkevis, saaledes her og saaledes der, vil det altid være tilfældigt og høist usikkert, om selve Understøttelsen gennemføres nogenlunde paa ensartet Maade, eller om det er nogenlunde de samme Ting, der ansees for at henhøre til Fattigvæsnet. Hos os f. Ex. er en meget stor Del af Sygepleien for fattige Folk — men ikke den hele — lagt paa Fattigkasserne; men i Nabolandet er der maasse andre Kasser eller særskilte Fonds netop for Sygeudgifter, og det kan ialfald ikke sees af den svenske Fattigstatistik (ligesaa lidt som hidtil af den norske), hvorledes dermed forholds.

Og som selve Fattigpleien har udviklet sig paa sin Vis i Sverige og paa sin Vis i Norge, saa har det ogsaa gaaet med Fattigstatistikken. Hos os har der nu i henved et Snes Aar, efter en derom udgaaet lgl. Resolution, bestaaet saadan Orden, at hvert Fattigdistrikt har at afgive sin Aarsberetning eller sit Bidrag til Rigets Fattigstatistik, og Beretningerne indsendes til selve det vedkommende Regjerings-Departement, for der at prøves og systematisk bearbejdes. Men i Sverige er det hidtil saa, at Fattigstatistikken kun udgjør en Del af Landshövdingernes Hemaarsberetninger om den økonomiske Tilstand i Lenene; naar Landshövdingerne henvende sig til Fattigbestyrelserne om Oplysninger, have de ikke nogen lgl. Forordning at paaberaabe sig, saa det ganske kommer an paa, hvad Dpgaver man frivillig vil give; de meddelte Dpgaver komme derhos kun til Landshövdingernes egne Kontorer, hvor de Uddrag forfattes, som

sendes ind til det statistiske Hovedkontor (Central-Bureau) i Stockholm. I Hovedkontoret forfattes endeligen Oversigt for hele Riget; men ved Betragtningen af denne maa det altid erindres, at den hviler paa hine Uddrag, og om disse er det jo uvist, hvorvidt de have været udførte med den Sagkundskab og Omhu, som i Regelen kun kan ventes af et egentligt statistisk Kontor.

Denne Ulighed i selve det statistiske Arbejde gjør ogsaa Sit til, at den ovenfor anstillede Sammenligning mellem disse to Lande bliver altfor usikker.

Men som det er gaaet op for Bevidstheden hos os, at det ser betænkeligt, ja farligt ud med Fattigvæsnet, og som det derfor er blevet et alvorligt Krav, at der maa staves Lys i Sagen, saa behøver det vistnok kun at nævnes for at blive et ligesaa alment Ønske, at vi maatte kunne anstille tryk og paa= lidelig Sammenligning med Sverige og se Tilstandene hos os i Lyset af de beslægtede Tilstande der.

Det skulde ikke skade noget af Landene, om vi ved nærmere Bekjendtskab med hinandens Bestræbelser lod os belære, den Ene af den Anden, og saaledes kom ind paa at ordne selve Fattigvæsnet ved Lov og Sædvane mere paa samme Maade her og der. Men medens dette naturligvis vil blive et vid= løstigt Arbejde og en langsom Bevægelse, saa kunde man ønske, at Fattig-Statistikken ganske snart indrettede sig paa at saa hin Sammenligning mellem Landene istand.

Udsigterne dertil ere ogsaa de allerbedste. Der maa vel kunne blive Forstaaelse mellem de statistiske Arbejder paa begge Sider af Kjølen, naar der er Forstaaelse mellem de Mænd, som syse dermed. I Anledning af vort Fattigschema for 1867, som jeg havde at udarbejde Udkast til, søgte jeg Raad og Op= lysninger hos Direktøren for det nævnte statistiske Central= Bureau i Stockholm, Hr. Medicinalraad Fr. L. h. Berg, og hans Svar var fornyet Bevis paa et Venstabs, han allerede i en Række af Aar har hædret og glædet mig med.*) Det er

---

*) At jeg ovenfor har kunnet ikke alene hentyde til Indretningen af den svenske Fattigstatistik, men endog anføre Tal-Opgaver, som endnu ikke

udtalt og vedtaget mellem os, at naar der alligevel skal gøres nogen Forandring i Planen for Fattig=Statistikken i noget af Rigerne, eller naar der kun bliver nogensohmhelst Anledning til at indføre en eller anden Forbedring, saa vil det være en Feil, om der ikke med det samme lægges an paa at faa Tabellerne udarbejdede efter en ensartet Plan, saa vi uden videre og med Tryghed kunne sammenligne det ene Rige med det andet eller hvilkesohmhelst Egne i begge Riger indbyrdes.

Hr. Berg har oplyst mig om forskjellige Omstændigheder, som gjøre det vanskeligt i den nærmeste Fremtid at faa rettet paa de Ulemper i denne Del af hans statistiske Arbejder, som der er hentydet til ovenfor. Men des mere ønsker han Fremgang paa den norske Side. Jeg havde talt til ham om det saakaldte nominative System for Fattigstatistikken, eller at der fra Fattigdistrikterne blev indsendt visse Navnelister over de Fattige, saa man Navn for Navn kunde se, hvordan det havde sig med dem; jeg mente, at med det System skulde vi blandt Andet ogsaa have den Binding, at vi kunde foretage Optællingen paa ensartet Maade i Sverige og Norge, — og han svarer: „Maattet de Vanskeligheder, som endnu synes at være i Veien for Sveriges Bedkommende, er jeg dog fuldt overbevist om, at nominative Opgaver ere de bedste, at med dem kan der sikkest tilveiebringes en Statistik, som fortjener dette Navn, at med dem kan den fornødne Ensartethed os imellem bedst opnaaes, og at om Forsøget lykkes i Norge, saa skal Exemplet tvinge til Efterfølgelse her.“

Jeg har, som man vil have bemærket, ikke vovet at bringe det nominative System i Forslag nu. Bistnok tror jeg ikke, at det i Virkeligheden vilde foraarsage Fattigkommissionernes Ordfører mere eller synderlig mere Bryderi; men det vilde se mere brydsomt og overflødigt ud, og det er mig nok. Men hin Fordring om Lighed i Fattigstatistikken her og i Sverige har

---

ere blevne offentliggjorte i Sverige selv, det skyldes den Forekommenhed af Hr. Berg, at han sendte mig til Gjennemsyn og Benyttelse den hidhørende Del af Manuskriptet til et statistisk Værk, som med det første skal udgives i Trykken.

jeg alligevel taget Hensyn til i Schemaet for 1867, navnlig ved Bogst. C, idet jeg der indskrænkede mig til dette Cne: at faa et paalideligt Tal paa de Fattige (med Forbigaaelse af Forsørgelsesmaaden o. s. v.). Det er jo lige til, at jo færre Punkter man holder sig til, des lettere maa det være at faa Overensstemmelse istand, og det vilde allerede være et Fremstridt, naar vi med Sikkerhed kunde sige, hvor mange Fattige det Offentlige har maattet tage sig af i de to Lande.

Hr. Berg gjør mig opmærksom paa, at det er en ugunstig Tid at komme til de kommunale Autoriteter med slige Begjæringer om Oplysninger nu, da Folket lider under stort økonomisk Betryk, og Besværet af de mange Kommune=Dombud derfor føles dobbelt. Begge Dele kunne desværre ogsaa siges om Tilstanden hos os, eller her synes Forholdet endog forsaa vidt at være værre, som netop Fattigvæsnets har artet sig saa høist betænkeligt.

Men indeholder ikke denne sidste Betragtning heller en Opfordring til vore Kommuners Vedkommende om dog at bistaa ved de mundgaaelige Anstrængelser for at komme til Bunds i Sagen?

Lad os lægge Haand paa Bærket med den gode Fortrøstning, at Aar for Aar skal det lykkes et planmæssigt Undersøggelses=Arbejde at staae Lys i Sagen, og Aar for Aar skal det lykkes vedholdende og forenede Bestræbelser at bringe en Vending i Tingenes Gang.

Sidtil ser det ud, som at Fattigbyrden har steget uafbrudt, mere og mindre vistnok i gode og i slette Aaringer, men dog altid steget, og det i stærkere Forhold end Folkemængden*). Lad os nu med nøiagtigere statistisk Mansagelse komme til fuld Visshed om, at det ogsaa er saa, som det ser ud, — og der bør ikke være Tvivl om, at den Skarpsindighedens Evne og

*) Fattigvæsnets Indtægter vare:

1851:	564,772	Spd.	1856:	731,420	Spd.	1861:	943,390	Spd.
1852:	591,470	—	1857:	767,284	—	1862:	965,556	—
1853:	619,019	—	1858:	780,053	—	1863:	998,862	—
1854:	663,828	—	1859:	812,751	—	1864:	1,004,048	—
1855:	691,479	—	1860:	849,615	—	1865:	1,059,461	—

Williens Kraft, som der er i Landet, skal blive fuldstændig vakt og saa vide at finde Raad for Uraad — med Guds Hjælp.

Derfor, som jeg har tyet til det Venstab, jeg havde at glæde mig ved i Broderlandet, saa henvender jeg mig nu til Landsmænds Deltagelse for en stor fædrelandst Sag, som er — ingen Leg med Tal og Tabeller, men Bestræbelser for at frelse Landet ud af Frygten for et vogende Fattigonde. Jeg vilde lægge et godt Ord ind for det Schema, som nu skal sendes ud, og bede om, at man ikke vil se paa de mange Spørgsmaal med Fortrydelse. Finde forstandige Mænd, at denne Aargang af Spørgsmaal er møiesuldere at besvare end de tidligere, og at der er gaaet vel vidt i Fordringen paa Laalmodighed, saa vil jeg takke for velvillig Meddelelse derom, og til næste Aar skal jeg gjøre mit til, at Arbeidet bliver simplere og lettere. Men nu for denne Gang maatte jeg bede Ordførerne se velvillig paa Schemaet, som det er, og tro, at det er udarbejdet med stadigt Hensyn til dette Dobbelte: først, at viskelig kun Saa have Overflod af Tid at ofre paa denne Sag, dernæst, at saasom Regjering og Storthing har tillagt Fattigstatistikken den Betydning, at man har givet mig den som et særligt Hverv og sat mig istand til at anvende derpaa al min Tid og Evne, saa maa det jo ventes, at Sagen fremmes noget mere end hidtil.

Men denne min indstændige Bøn og fortrolige Henvendelse kom jeg nu til at fremføre her, i Sammenhæng med Talen om Broderlandet, og jeg tilføier følgende Bemærkning: Saa som nu Omstændighederne ere saa, at der vistnok rundt omkring her i Landet tænkes mere paa Fattigvæsenets Vanføgeligheder end hos vore Naboer, og saasom Fattigstatistikken ved den nys nævnte Gunst fra Styrelsens Side er bleven udsondret som en særskilt Gjenstand for Studium, saa er det tænkeligt, at der virkelig fra norsk Side kunde blive gjort et Fremstridt i denne Sag, som kunde tilbrage sig Dpmærksomhed i Sverige, dette Land, som ellers, ved sine Arbejder og Fremstridt i andre Grene af Statistikken, har tildraget sig fortjent Dpmærksomhed i Europa, og jeg mener derfor, at naar en Fattigkommissions Ordfører sætter sig til at besvare Schemaets Spørgsmaal, saa skulde

det ikke være ham ukjært at tænke paa, at formedelst Forbindelsen og Bezelvirkningen mellem disse Lande ville de Bidrag, han har at sende, komme til at tjene en fælles Sag. Ja, netop i disse Dage maa vi vel mindes om Fællesskab for Norge og Sverige, Fællesskab i Prøvelser, Fællesskab i Betyrning for de Fattige og Nødlidende; den samme nordiske Vinter hviler knugende over de svenske og norske Bygder, og paa begge Sider, skjønt denne Gang mest paa svensk Side, sidde Mangfoldige, som ellers ere vel vantede med Savn og Møie, og stunde hart efter den korte og, ofte saa skuffende Sommer.

VI. Raad med Hensyn til Schemaet næste Aar.

Her i de sidste Linier, paa dette isinesaldende Sted af mit Skrift, skal jeg tillade mig at fremsætte et Vink og Raad til D^r. Ordførere i Fattigkommissionerne.

Alle ville indrømme, at det er i sin Orden, at der tænkes paa aarlige Oversigter over et saa betydeligt Anliggende som Fattigvæsenet. Der kan muligens klages over, at man for den Sags Skyld voldes de kommunale Dombudsmænd mere Bryderi end absolut fornødent; men Noget vil Enhver finde der maa gøres. Og det vil man fremdeles strax indse er en uundgaaelig Fordring, naar der først skal være en Fattigstatistik, at der bliver opgivet et paalideligt Tal paa de understøttede Fattige; men for at dette Tal skal blive paalideligt, forstaar man ogsaa snart, at det er nødvendigt at opgibe særskilt, hvor mange enslige Personer det er, og hvor mange Familier; ja man burde tillige saa vide, hvor mange Lemmer Familierne bestaa af, og dette Sidste, som der ikke er spurgt om denne Gang, vil der rimeligens blive spurgt om i Fremtiden. Men alt hvad der saaledes hører til at opgibe Tallet paa de Fattige (hvortil ogsaa kan regnes særskilt Bemærkning om de fremmede Fattige, som kun ere understøttede mod Erstatning), vilde det i Birkeligheden falde Ordførerne temmelig let have at paa rede Haand og finde frem, naar de vare betænkte paa det itide.

Thi for Fattigkommissionens egen Skyld, for Bedømmelsen af deres Trang og Værdighed, som begjære Understøttelse, er det jo altid nødvendigt at forhøre sig lidt om deres Omstændigheder, om de ere gifte eller ugifte, om de have Børn (i Barnealderen) eller ei, v. s. v., og har man først havt Møien med at indsamle Oplysningerne og derefter bekvæmet sig til at tilstaa Understøttelsen, saa den Fattiges Navn altsaa maa skrives, i Forhandlingsprotokollen eller Mandtalslisten, saa skulde det dog være simpelt og let at tilføie nogle Pennestreg ved Navnet, f. Ex. „Ungkarl, sygelig“, „Pige, gammel“, „Enke, 2 Børn“, „gift Mand, 5 Børn“, „ægtefødt Barn, Forældrene døde“, „bortleiet Gut, af Familie: gift Mand med 4 Børn, hvoraf Guttten er den ene“ v. s. v.

Med saadanne Optrægnelser vilde det i et middels stort Fattigdistrikt visstnok ikke kunne kaldes noget besværligt eller meget tidsspildende Arbejde at tælle op det hele Antal.

Endnu lettere vilde det blive at faa Oversigt over de Fattiges Personer, dersom man førte særskilte Mandtalsprotokoller efter det Schema, som vedf. Departement har ladet udgaa og ifølge Loven har foreskrevet for Byerne samt derhos anbefalet for Landdistrikterne. Paa Landet er det nok endnu ikke blevet meget almindeligt at anskaffe sig dette Slags Protokoller, og jeg har hørt forskjellige Bemærkninger med deres Hensigtsmæssighed; men derfor bør Sagen ikke opgives. Naar der var samlet nogen Tids Erfaring, maatte der kunne søges og opnaaes Forandring og Forbedring; men det staar fast, hvad der blev udtalt i en Skrivelse fra Departementet, at med de egentlige Mandtalsprotokoller vilde Ordføreren ikke blot have lettere for at tilfredsstille den officielle Statistiks Krav, men ogsaa for at skaffe sig Oversigt over Sagernes Gang til eget Brug.

Det er altsaa mit simple Raad, at man lige fra Aarets Begyndelse er betænkt paa at nedskrive paa den ene eller anden Maade saadanne Oplysninger om de Fattiges Personer, som man veed at man vil have Brug for ved Aarets Slutning.